

memo

Aanbevelingen door de Inspectie van het Onderwijs voor het verbeteren van de resultaten op basisvaardigheden.

Hieronder volgt een overzicht van aanbevelingen die door de Inspectie van het Onderwijs zijn gedaan betreffende het verbeteren van de resultaten op basisvaardigheden op basis van de Staat van het Onderwijs, peilingsonderzoeken en overig stelselonderzoek van de afgelopen drie tot vijf jaar.

Staat van het Onderwijs

Aanbevelingen uit verschillende edities van de Staat van het Onderwijs van de afgelopen jaren.

Beleid

- Zicht op basisvaardigheden nog onvoldoende, dit vraagt om zicht verder te ontwikkelen (SvhO '23, o.a. pag. 18, 95, 164), vooral vanaf bovenbouw vo mist voldoende zicht.
- Om het onderwijs structureel te kunnen verbeteren zijn heldere doelen en regelmatige monitoring noodzakelijk (Onderwijsraad, 2022, uit de SvhO '23, pag. 18).
- Bruikbare instrumenten ontwikkelen voor scholen en besturen om ontwikkeling van leerlingen in burgerschap mee te kunnen volgen (ref IvhO 2023r, SvhO '23, pag. 19)
- Structurele problemen, zoals de onvoldoende beheersing van de basisvaardigheden, vraagt om structurele investering (SvhO '23, pag. 38, 42).
- We benadrukken de noodzaak voor een helder juridisch kader voor de verplichting van instellingen om de Nederlandse schrijfvaardigheid te onderhouden en/of verder te ontwikkelen. Daarvoor is een wijziging nodig van de WHW (SvhO '23, pag. 166).
- Beschikbare benchmarks, waarmee de eigen prestaties kunnen worden afgezet tegen die van vergelijkbare scholen, stimuleren besturen en scholen om doelen te stellen boven het minimaal vereiste niveau (SvhO '23)
- Om te bepalen of geambieerde doelen worden behaald en koers bij te stellen, is vergelijkbaarheid eindtoetsen nodig (SvhO '19)
- Expliciete aandacht in het curriculum voor leesonderwijs en een doorgaande lijn tussen de onderwijssectoren zijn nodig om de leerlingen voldoende te kwalificeren voor deelname op de arbeidsmarkt en in de maatschappij (SvhO '20)

- Er is een stevigere regie nodig, besturen en scholen moeten gefaciliteerd worden. Stimulerend beleid alleen leidt niet tot de gewenste resultaten (SvhO '21)
- Landelijk genormeerde toetsen zijn van belang. Deze toetsen zijn belangrijke hulpmiddelen voor leraren en scholen om de ontwikkeling van leerlingen te kunnen volgen en hun onderwijs daarop af te stemmen (SvhO '21)
- Het is van belang om te onderzoeken of leerlingen voldoende 'opportunity tot learn' krijgen. Bieden methodes voldoende aanbod passend bij het beoogde streefniveau en hoger, niet alleen voor sterke maar ook voor gemiddelde leerlingen? (SvhO '21)
- Het is belangrijk dat er op stelselniveau zicht is op de taal- en rekenprestaties van studenten die het mbo verlaten richting arbeidsmarkt of vervolgonderwijs. Het ministerie van OCW, het College voor Toetsen en Examens en de Inspectie van het Onderwijs zouden hierover afspraken moeten maken (SvhO '21)
- Voor de versterking van de basisvaardigheden is deze aanpak nodig: zicht op de problematiek, breed beschikbare kennis over wat werkt, samenwerking, meetbare doelen en bijpassende monitoring (SvhO '22)

Bestuur

- Professionele kwaliteitscultuur is succesfactor, het inrichten vraagt ambitieuze doelen stellen, monitoring, evaluatie en bijstellen (SvhO '23, o.a. pag. 13, 79, 95). Middels directie-overleggen, inrichten van leernetwerken, regiegroepen, professionalisering van medewerkers, facilitering in tijd en extra personeel, stimuleren van samenwerking met maatschappelijke partners, genormeerde toetsen gebruiken (SvhO '23, o.a. pag. 17, 69, 95, 139).
- Bewustwording burgerschap versterkt, volgende stap is dit vertalen naar concrete doelen (SvhO'23, pag. 19).
- Beleidsrijke meerjarenbegrotingen hanteren waarbij gelden zijn gekoppeld aan duidelijke doelen (SvhO '23, pag. 39, 69, 97).
- Besturen die een begeleidende sturingsstijl hanteren worden vaker als voldoende beoordeeld dan besturen met een ondersteunende sturingsstijl, dit heeft invloed op de onderwijskwaliteit (SvhO '23, pag. 68).
- Bestuurlijke aandacht voor en investeringen in deskundigheidsbevordering op het gebied van toetskwaliteit en toetsconstructie zijn voorwaarden om de beoogde inhoud van het schoolexamen tot een meer volwaardig onderdeel te maken van het curriculum en daarmee kunnen lees- en denkvaardigheden zoals evalueren en reflecteren vergroot worden (SvhO '20)
- Besturen en scholen zijn aan zet om de ontwikkeling van hun leerlingen in beeld te brengen. Afname van genormeerde toetsen om ten minste de ontwikkeling in de basisvaardigheden te kunnen volgen, is daarvoor onontbeerlijk. Besturen en scholen kunnen dan aan de hand van objectieve, genormeerde informatie laten zien hoe hun leerlingen zich

ontwikkelen in vergelijking met leeftijdsgenoten en hoe groot eventuele achterstanden zijn (SvhO '21)

- Kansen om basisvaardigheden nog verder te bevorderen, zien mbo-besturen en opleidingen in professionalisering van huidige en toekomstige docenten en meer kennisdeling over effectieve interventies (SvhO '22)

School/Instelling

- Leraren werven (banenmarkten, opleidingsschool, bredere reclamecampagnes)/ behouden (effectieve professionalisering, goede begeleiding nieuwe leraren) in de tekortvakken (o.a. Nederlands, Wiskunde). Scholen geven aan dat ze zich zorgen maken over de impact van het tekort op de resultaten (SvhO '23, pag. 33).
- Veranker taal en rekenen (ook) in andere vakken, dit vergroot de leesvaardigheid van leerlingen (SvhO '23, pag. 38).
- Werken aan effectievere lessen mogelijk, op veel scholen liggen mogelijkheden om vanuit andere perspectieven dan die van de schoolleiding informatie op te halen waarmee leraren zicht krijgen op de leskwaliteit (SvhO '23, pag. 92).
- Validering rekenexamens in het MBO van belang, ook voor inbedding in zaakvakken/vakgebied (SvhO '23, pag. 131).
- De doorgaande lijn in en de breedte van het burgerschapsaanbod verdienen aandacht. Leerkrachten geven volgens schoolleiders veel aandacht aan burgerschapsonderwijs, maar het aanbod kan doelmatiger en meer gestructureerd (SvhO '23)
- Op scholen met gerichte aandacht van schoolleider en het team voor mondelinge taalvaardigheid zijn prestaties beter (SvhO '19)
- Sociale en maatschappelijke competenties beter als school een visie ontwikkelt op burgerschapsonderwijs, specifieke leerdoelen stelt en frequent aandacht heeft voor burgerschapsthema's (SvhO '20)
- Kwaliteit burgerschapsonderwijs kan verbeteren als scholen burgerschapscompetenties van leerlingen in kaart brengen (SvhO '20).
- Goede onderwijskwaliteit ontstaat niet vanzelf. Dit vraagt om sterk onderwijskundig leiderschap, het stellen van prioriteiten en sturing vanuit een visie op onderwijs en leren (SvhO '20)
- De prestaties van mbo-studenten op de centraal examens taal en rekenen worden niet stelselmatig gemonitord. Toch is dat van belang, omdat er geen zicht is op de mate waarin instromende studenten de referentieniveaus beheersen (SvhO '21)
- Scholen waar leerlingen aangeven dat er sprake is van een prettig en open schoolklimaat, zijn ook scholen waar leerlingen relatief gunstige burgerschapsresultaten halen (SvhO '21)
- Om meer leerlingen de streefniveaus te laten behalen zijn, naast de uitvoering van de inhaal- en ondersteuningsprogramma's, hogere doelen voor de leerresultaten in de plannen voor schoolontwikkeling nodig (SvhO '21).

- Door te werken met genormeerde toetsen kunnen scholen achterstanden bepalen en vergelijken hoe de ontwikkeling van hun leerling zich verhoudt tot andere vergelijkbare groepen leerlingen en de referentieniveaus en eindtermen (SvhO '21)
- Om leerlingen een betere startpositie te geven in het voortgezet onderwijs is het nodig dat scholen een goede analyse maken van de eigen leerresultaten in relatie tot de eigen leerlingenpopulatie en vervolgens hierbij passende doelen formuleren op leerling-, groeps- en schoolniveau (SvhO '21).
- Om ervoor te zorgen dat alle leerlingen aan het einde van het vmbo het beoogde referentieniveau 2F/1S voor taal en rekenen halen, moeten scholen actief sturen op het bevorderen van de basisvaardigheden van deze leerlingen. Daartoe hebben ze een visie, ambities en doelen nodig (SvhO '22)]

Leraar

- Verbeteringen voor leskwaliteit; vaker/beter lesdoelen benoemen vooraf aan de les, meer aandacht besteden aan verschillen in de klas, einde van de les terugkomen op wat er geleerd is (SvhO '23, pag. 35, 58).
- Afstemming van de lesinstructie op basis van relevante verschillen tussen leerlingen heeft een positieve invloed op de prestaties van leerlingen (SvhO '23, pag. 35)
- Meer aandacht, tijd, professionalisering nodig om te werken aan de vakdidactische vaardigheden van docenten (SvhO '23, pag. 35).
- Biedt rekenonderwerpen aan op 2S-niveau en pas het niveau niet te snel naar beneden toe bij (SvhO '23, pag. 37).
- Meer rekenplezier waarneembaar bij meer uitdagend rekenaanbod (SvhO '23, pag. 94).
- Kenmerken van effectief leesonderwijs; zoals groepsgerichte instructie in het bo dragen bij aan hogere leesvaardigheid (SvhO '23, pag. 57).
- Leerlingen hebben een positievere burgerschapsattitude en seksuele weerbaarheid als in de klas leraren en leerlingen op een goede manier met elkaar omgaan (SvhO '23, pag. 58).
- Feedback op schrijfp opdrachten van groot belang voor studenten om hun schrijfvaardigheden te verbeteren (SvhO '23, pag. 165)
- Mondelinge taalvaardigheid beter naarmate leerlingen vrijer kunnen spreken op school (SvhO '19)
- Het uitvoeren van een instructiemodel is geen doel, stimuleren van denken leerprocessen moet voorop staan. Dit kan door te kijken en luisteren naar de kinderen en daarop aan te sluiten door bijvoorbeeld procesgerichte feedback te geven (SvhO '19)
- Sociale en maatschappelijke competenties beter bij een veilig en open schoolklimaat en ruimte voor discussie in de klas (SvhO '20)
- Meer aandacht in de les is nodig voor het stimuleren van (hogere) denkvaardigheden, zoals evalueren en reflecteren (SvhO '20).
- Het schrijfonderwijs richt zich op de correctheid van schrijven, eerder dan op de communicatieve of expressieve kant. Dit laatste is juist nodig om

leerlingen te leren redeneren en na te denken. Meer aandacht voor verbreding van het schrijfonderwijs is nodig om leerlingen succesvol te laten zijn in het vervolgonderwijs, of om later goed te kunnen functioneren in de maatschappij (SvhO '21)

- Nadruk van leerkrachten tijdens instructiefase van eens schrijfles moet meer naar schrijfproces dan naar schrijfproduct. Instrumenten en voorbeeldteksten kunnen leraren hierbij helpen (SvhO '21)
- Op het gebied van rekenonderwijs hebben leerkrachten de grootste behoefte aan bijscholing op het gebied van integratie van techniek in het rekenonderwijs, het verbeteren van kritisch denken en de oplossingsvaardigheden van leerlingen en het inspelen op de behoeften van individuele leerlingen (SvhO '21)
- Begeleiding door gekwalificeerde leerkrachten en een-op-een begeleiding behoren tot de meest effectieve interventies om leerachterstanden tegen te gaan (SvhO '21)
- Om de taal- en rekenvaardigheden op orde te krijgen, is gerichte (bij)scholing van personeel noodzakelijk is (SvhO '22)
- Om de basisvaardigheden te verbeteren kunnen scholen extra ondersteuning of begeleiding aan leerlingen bieden en het aanbod verbeteren. Ook kan de ontwikkeling van de leerlingen beter gevolgd worden en het didactisch handelen verbeteren. Daarnaast kan het vergroten van de vakinhoudelijke kennis van leraren en docenten werken en het verbeteren van de analytische vaardigheden van leraren (SvhO '22).

Peilingsonderzoeken

Aanbevelingen uit verschillende peilingsonderzoeken van de afgelopen jaren.

Rode draden focusgroepen Peil.Onderwijs

Sinds de start van het programma Peil.Onderwijs in 2015, zijn ruim tien rapportages uitgebracht. Telkens is met focusgroepen van experts op de gepeilde leergebieden uit onderwijspraktijk, onderwijsbeleid en onderwijsonderzoek gereflecteerd op de uitkomsten van deze peilingsonderzoeken. In de reflecties en aanbevelingen naar aanleiding van de resultaten komt een aantal grotere thema's frequent terug:

1. Aandacht voor effectieve didactieken voor de verschillende leergebieden in de initiële opleiding/nascholing
2. Rol van een coördinator/werkgroep (op school of bovenschools) om de kwaliteit van het onderwijs op het betreffende leergebied te versterken
3. Stimuleren 'doelbewustzijn' en doelgericht werken vanuit hoge verwachtingen (met specifiek voor sbo: wettelijke verankering van haalbare doelen)
4. Rol van het bestuur bij het formuleren van een visie en sturen op kwaliteit op al deze leergebieden

We lichten hier de onderliggende veelvoorkomende suggesties uit:

- **Vergroot het urgentiebesef en de aandacht voor het leergebied**
Focusgroepdeelnemers zijn altijd eensgezind over het belang van het besproken leergebied en de aandacht die het verdient. De gedeelde mening is dat het vergroten van het urgentiebesef helpt om het leergebied beter op de kaart te zetten, hetgeen kan bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs in het betreffende leergebied en het verhogen van de leerlingprestaties. Wat aandacht krijgt groeit, is de boodschap aan beleidsmakers en de onderwijspraktijk.
- **Belang van een visie en verantwoordelijkheid voor schoolbesturen**
Ontwikkel als school/bestuur een integrale visie op het onderwijs in het betreffende leergebied met heldere, gedeelde en richtinggevende ambities. Investeer in het verlengde hiervan in bij- en nascholing van de leerkrachten. Voor burgerschap is het bij de visie bovendien van belang dat bestuur en schoolleiding (maar ook leerkrachten) deze voorleven. Immers de hele school, en niet alleen de klas, is een oefenplaats voor burgerschap.
- **Benoem een coördinator en of creëer een werkgroep** Een coördinator of werkgroep voor het leergebied kan, mits deze voldoende tijd beschikbaar heeft, de positie van het leergebied op school versterken, draagvlak creëren binnen het team, na- en/of bijscholing organiseren en zo het onderwijs in het betreffende leergebied naar een hoger plan tillen.
- **Stel gezamenlijke doelen en werk met doorlopende leerlijnen** Het is belangrijk om als schoolteam gezamenlijke (eind)doelen voor ogen te hebben bij het inrichten van het onderwijs in het betreffende leergebied. Daarbij is het van belang om te werken met doorlopende leerlijnen over de verschillende leerjaren heen: bedenk als team hoe je in volgende leerjaren goed voortbouwt op hetgeen in voorgaande leerjaren is aangeboden.
- **Vergroot de bekendheid van de referentieniveaus** De (relatieve) onbekendheid van de (inhoud van de) referentieniveaus zorgt ervoor dat er niet gericht naar deze niveaus wordt toegewerkt. Volgens de diverse focusgroepen is dit er mede de oorzaak van dat de ambities ten aanzien van de referentieniveaus bij veel leergebieden niet gehaald worden. Meer aandacht voor de referentieniveaus is dus wenselijk. Daarnaast is het belangrijk om te verduidelijken dat 1F het fundament is en dat het behalen van 1S/2F moet worden nagestreefd. Ten onrechte wordt soms namelijk gedacht dat 1F het niveau is om naartoe te werken.
- **Specifiek voor sbo: heldere en haalbare doelen** De referentieniveaus en de bijbehorende ambities die van toepassing zijn op het primair onderwijs als geheel (1F en 1S/2F), blijken lang niet altijd haalbaar voor het sbo met z'n diverse leerlingpopulatie. Het is belangrijk om voor het sbo heldere en haalbare doelen met een wettelijke basis te formuleren waarbij bijvoorbeeld gebruik kan worden gemaakt van de leerroutes die zijn uitgewerkt in het kader van Passende perspectieven.
- **Zorg voor een geïntegreerd aanbod** Leergebieden kunnen aan elkaar worden verbonden om zo meer tijd en aandacht voor een leergebied te creëren. Zo is het bijvoorbeeld bij de zaakvakken mogelijk om aan

mondelinge taalvaardigheid te werken of aan schrijfvaardigheid. Belangrijk is wel dat dit doelgerichte aandacht is: er dient dus ook een schrijf- of spreekdoel gekoppeld te worden aan bijvoorbeeld een werkstuk. De vakintegratie zou ook vanuit de beleidshoek gestimuleerd moeten worden.

- **Leerkrachtvaardigheden verder verbeteren met aandacht voor recente wetenschappelijke inzichten** Leerkrachten kunnen onbewust onbekwaam zijn en/of zich niet competent voelen om onderwijs te geven in het betreffende leergebied. Dat speelt bij Natuur en Techniek, maar evengoed bij Engels of zelfs bij een basisvaardigheid als schrijven. Dat vraagt volgens de verschillende focusgroepen om twee dingen: meer aandacht en betere scholing in de initiële opleidingen en een rijk (en gecertificeerd) aanbod aan na- en bijscholing. Daarbij is specifieke aandacht voor recente wetenschappelijke inzichten van belang. Onduidelijk is of en hoe deze inzichten hun weg naar de klas vinden.
- **Ondersteuning van leerkrachten** Bij diverse leergebieden is extra ondersteuning van leerkrachten door een vakspecialist of coördinator gewenst. Leerkrachten zouden daarnaast meer boven de gebruikte lesmethode moeten kunnen staan en ook hun eigen onderwijs vorm moeten kunnen geven, gebaseerd op de doelen en leerlijnen die door het schoolteam zijn bepaald (op basis van bestaande uitwerkingen van tussendoelen en leerlijnen).
- **Stimuleer volgen en analyseren van de resultaten (ook via het beschikbaar stellen van meetinstrumenten die gebaseerd zijn op actuele inzichten)** Alleen wanneer duidelijk is hoe de resultaten zich ontwikkelen kun je daarop inspelen met het juiste onderwijsaanbod. Dit geldt zowel op schoolniveau, groepsniveau als op individueel leerlingniveau. Niet voor alle leergebieden hebben (alle) scholen echter goed zicht op de resultaten, mede omdat niet voor alle vaardigheden toetsen of andere meetinstrumenten (bijv. beoordelingsschalen) beschikbaar zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor spreek- en gespreksvaardigheid, schrijfvaardigheid en kunstzinnige oriëntatie. Bovendien is het van belang dat de (reeds beschikbare) toetsen gebaseerd zijn op recente (wetenschappelijke) inzichten. Als leerlingen voor leesvaardigheid bijvoorbeeld getoetst worden met vragen over letterlijke passages in de tekst bij korte tekstjes waarin structurelementen ontbreken, dan zal er op veel scholen ook geoefend worden met dergelijke korte tekstjes.
- **Differentieer gericht** In de praktijk blijkt vaak sprake te zijn van intuïtieve differentiatie. Bovendien gaat er vaak bovenmatig veel aandacht naar leerlingen die moeite hebben met het leergebied en minder naar de hoogpresterders, terwijl daar ook nog veel te behalen valt. Op basis van inzicht in de ontwikkeling van leerlingen zou gericht gedifferentieerd moeten worden om alles 'eruit te halen wat erin zit'.
- **Analyseer (de kwaliteit van) de lesmethoden** Leerkrachten laten zich nu vaak leiden door de (doelen uit de) lesmethode. Het is echter lang niet altijd duidelijk of het volgen van de lesmethode afdoende is om leerlingen de beoogde doelen (referentieniveaus) te laten halen. Lesmethoden

zouden veel explicieter moeten maken hoe ze bijdragen aan het behalen van de referentieniveaus. Ook moet duidelijk zijn dat als leerlingen (op een vroeg moment) in een lagere route geplaatst worden, inhoud van het hogere niveau buiten beschouwing blijven.

- **Formuleer kerndoelen in samenhang** Het zou goed zijn als de kerndoelen voor het primair onderwijs in samenhang worden geformuleerd. Zo zijn de verschillende taaldomeinen (leesvaardigheid, schrijfvaardigheid en mondelinge taalvaardigheid) niet los van elkaar te zien en heb je deze verschillende taalvaardigheden als leerling ook weer nodig bij de andere leergebieden. Voor burgerschap geldt bovendien dat van een landelijk curriculum of van wettelijk vastgelegde kerndoelen op dit moment (nog) geen sprake is. Specifieke en meer concrete kerndoelen kunnen scholen meer duidelijkheid geven over wat er van hen gevraagd wordt op het gebied van burgerschap.

Peil.Schrijfvaardigheid

Voor de onderwijspraktijk

- Schoolbrede visie en aanpak van het schrijfonderwijs
- Pas inzichten uit de vakdidactiek meer toe in de praktijk
- Zorg voor betere toerusting van leraren om zicht te krijgen op de ontwikkeling van schrijfvaardigheid

Voor onderwijsbeleid

- Vergroot het urgentiebesef
- Veranker aandacht voor schrijven en schrijfdidactiek in de opleiding en nascholing

Voor vervolgonderzoek

- Onderzoek de referentieniveaus op haalbaarheid en bruikbaarheid in de praktijk
- Onderzoek wat leerkrachten echt doen in de klas
- Onderzoek motivatie en attitude van leerlingen en leerkrachten

Peil.Rekenen-Wiskunde

Voor de onderwijspraktijk

- Geef de rekencoördinator tijd en een stevige positie
- Formuleer een visie en ambities als bestuur en als school
- Versterk de vaardigheid van leerkrachten in onderwijs rekenen-wiskunde
- Geef aandacht aan de bedoeling van rekenonderwijs bij scholing en professionalisering

Voor het onderwijsbeleid

- Maak de referentieniveaus beter zichtbaar
- Zorg voor een geaccrediteerde opleiding tot rekencoördinator en scholingsmogelijkheden voor leerkrachtenteams

- Analyseer de gebruikte lesmethoden en onderscheid de verschillende edities

Voor vervolgonderzoek

- Voer een longitudinaal onderzoek uit naar de ontwikkeling van de rekenvaardigheid in samenhang met onderwijskwaliteit
- Verkrijg meer inzicht in (verschillen in) leerkrachtkwaliteit
- Onderzoek welke didactiek leidt tot maximale leeropbrengsten

Peil.Mondelinge taalvaardigheid (bo en s(b)o samengenomen)

Voor de onderwijspraktijk

- Vergroot belang van gedeelde visie en een doorgaande leerlijn
- Zorg voor een geïntegreerde aanpak en een aanjagende rol van de taalcoördinator
- Verbeter leerkrachtvaardigheden, bijv. op het gebied van leerlijnen en didactiek
- Geef mondelinge taalvaardigheid prominente(re) plek in curriculum speciaal (basis)onderwijs
- Onderwijs mondelinge taalvaardigheid in samenhang met overige taaldomeinen én in samenhang met overige vak- en vormingsgebieden
- Werken vanuit gemeenschappelijke en heldere doelen

Voor het onderwijsbeleid

- Stimuleer de bekendheid van de referentieniveaus
- Zorg dat lesmethoden explicieter maken hoe ze bijdragen aan het behalen van de referentieniveaus
- Stimuleer meer ruimte en aandacht voor functiedifferentiatie binnen schoolteams
- Benoem een specialist mondelinge taalvaardigheid op school en faciliteer deze
- Verbeter leerkrachtvaardigheden mondelinge taalonderwijs
- Neem leerroutes mee in de beschrijving van de referentieniveaus
- Schoolbesturen moeten mondelinge taalvaardigheid meer op de agenda zetten
- Zowel in de initiële opleiding als in nascholing meer aandacht voor mondelinge taalvaardigheid
- Start vroeg en borg de voorschoolse aandacht voor mondelinge taal

Voor vervolgonderzoek

- Schets de ontwikkelingslijn op het gebied van mondelinge taalvaardigheid
- Voer effectonderzoek uit naar verschillende didactieken
- Onderzoek het mondelinge taalaanbod in methodes
- Onderzoek de vaardigheden van leerkrachten op het gebied van mondelinge taalonderwijs
- Ontwerp goede instrumenten om mondelinge taalvaardigheid te kunnen meten

- Onderzoek naar doelbeleving/doelgerichtheid mondelinge taalonderwijs
- Onderzoek de samenhang met andere taaldomeinen
- Verricht cohortonderzoek om meer zicht te krijgen op de ontwikkeling van mondelinge taalvaardigheid van kinderen gedurende de schoolloopbaan
- Onderzoek het effect van eigen ervaringen leerlingen in de les

Peil.Leesvaardigheid

Voor de onderwijspraktijk

- Werk vanuit een schoolbrede visie op taal en lezen
- Bied geïntegreerd taalonderwijs
- Stel kwaliteitseisen aan het zaakvakkenonderwijs
- Werk aan de hogere-orde-vaardigheden
- Stel hoge verwachtingen en werk met heterogene groepen
- Monitor de leesontwikkeling
- Zoek samenwerking en hanteer een brede aanpak

Voor het onderwijsbeleid

- Leg in advisering ook de nadruk op diep lezen, ondersteuning sterke lezers en integratie met andere taaldomeinen en leergebieden
- Maak voor begrijpend lezen uitdagend lesmateriaal met rijke teksten
- Laat ook toetsen meer aansluiten op nieuwe inzichten
- Gemeenten kunnen faciliteren
- Formuleer kerndoelen in samenhang

Voor vervolgonderzoek

- Onderzoek of en hoe sterke lezers (kunnen) worden ondersteund en uitgedaagd
- Bekijk in welke mate wetenschappelijke inzichten hun weg hebben gevonden naar de onderwijspraktijk
- Onderzoek hoe tijd voor lezen effectief wordt besteed en wat effectieve aanpakken opleveren
- Breng leerkrachtvaardigheden op het gebied van leesonderwijs in beeld
- Onderzoek succesvolle implementatie en borging van goed leesonderwijs
- Breng in kaart in hoeverre scholen werken aan het behalen van de kerndoelen voor zaakvakken en leg daarbij de relaties met leesprestaties
- Maak verschillen tussen sbo-klassen en de oorzaken daarvan inzichtelijk

Peil.Burgerschap (bo en s(b)o samengenomen)

Voor de onderwijspraktijk

- Bestuurders en schoolleiders kunnen een voorbeeld stellen en de gewenste cultuur uitdragen
- Formuleer een gezamenlijke visie en geef burgerschap aandacht
- Stel als bestuur en als school een kader vast met leerdoelen en leerlijnen
- Onderwijs vanuit de school, maar niet alleen in de school
- Wees ook trots op wat er al is en leer van elkaar

- Maak burgerschap onderwerp van gesprek
- Vergroot de oriëntatie op de wereld
- Evalueer het burgerschapsonderwijs en de resultaten daarvan

Voor het onderwijsbeleid

- Vergroot het urgentiebesef
- Verruim het scholingsaanbod en verbreed de kennisbasis van leerkrachten door onder meer een impuls aan burgerschapsvorming op de lerarenopleidingen te geven
- Leg uitgewerkte leerlijnen neer en breng focus aan
- Zorg voor lesmateriaal specifiek voor het speciaal (basis)onderwijs
- Stel meetinstrumenten beschikbaar
- Help schoolbesturen met ondersteunen van hun scholen bij het vormgeven van burgerschapsonderwijs
- Maak duidelijk wat er van scholen verwacht wordt
- Neem regie op het burgerschapsonderwijs, ook op gemeentelijk niveau
- Geef aandacht aan goede voorbeelden, niet alleen aan wat niet goed gaat

Voor vervolgonderzoek

- Meet kennis- én gedragsaspecten van seksuele weerbaarheid
- Onderzoek ook andere kenmerken op klasniveau die mogelijk samenhangen met de burgerschapscompetenties
- Breng goed in beeld wat de lerarenopleidingen aanbieden
- Doe longitudinaal leerlingonderzoek
- Onderzoek concreet wat scholen nu precies aan burgerschap doen, bijvoorbeeld door middel van kwalitatief onderzoek
- Laat lectoraten en het onderwijsveld samenwerken
- Onderzoek de invloed van de context op burgerschapsvorming
- Verricht meer interdisciplinair onderzoek naar burgerschap